

države i prirode, znanosti i politike, te lokalnih zajednica i globalnih diskursa. Ovaj zbornik predstavlja važan doprinos međunarodnoj historiografiji o povijesti okoliša jer nudi model koji je istodobno duboko ukorijenjen u izabrane lokalitete, ali i otvoren prema komparativnim i transnacionalnim perspektivama. Za istraživače izvan ruskog konteksta, uključujući i one koji se bave srednjoeuropskim i jugoistočnoeuropskim prostorima, zbornik je osobito poticajan zbog metodološkog naglaska na mjesto (»place«) kao ključnu analitičku razinu. Knjiga pokazuje kako se kroz pažljivo odabrane studije slučaja mogu povezati lokalni krajolici s velikim povijesnim procesima, čineći povijest okoliša relevantnom za šire rasprave o modernizaciji, imperijalizmu i dugoročnim posljedicama ljudskog djelovanja na prirodu.

Hrvoje PETRIĆ

CHRISTOF MAUCH, PARADISE BLUES: TRAVELS THROUGH AMERICA'S ENVIRONMENTAL HISTORY (ISBN 978-1-912186-78-5), THE WHITE HORSE PRESS 2024., 297 STR.

Knjiga *Paradise Blues: Travels Through America's Environmental History* predstavlja zrelu i konceptualno jasno oblikovan esejistički prikaz povijesti okoliša Sjedinjenih Američkih Država, strukturiran kao niz putopisno-analitičkih eseja koji povezuju konkretne krajolike s dugim povijesnim procesima eksploatacije, zaštite i simboličkog oblikovanja prirode. Christof Mauch polazi od pretpostavke da se američka povijest ne može razumjeti bez pažljive analize odnosa društva prema okolišu, te da je upravo kretanje kroz prostor, putovanje, boravak na terenu i hodanje, heuristički alat koji omogućuje povezivanje apstraktnih koncepata s materijalnim tragovima u krajoliku. Struktura knjige organizirana je oko odabranih lokacija koje autor tretira kao karakteristične primjere šireg američkog iskustva. Od Aljaske i arktičkog ruba, preko industrijskih i urbanih prostora poput Memphisa i Niagare, do pustinskih i obalnih krajolika Nevade i Kalifornije, Mauch gradi narativ koji istodobno funkcionira kao putopis, povijest okoliša i kulturna analiza. Svako poglavlje predstavlja studiju slučaja u kojoj se prirodni procesi, gospodarski interesi, političke odluke i društvene imaginacije međusobno isprepliću. Time se izbjegava linearna nacionalna/američka povijest okoliša, a umjesto nje nudi se mozaik regionalnih iskustava koji zajedno oblikuju složenu sliku američkog odnosa prema prirodi.

Središnji koncept knjige jest napetost između ideje Amerike kao »prirodne nacije« i stvarnosti intenzivne i često destruktivne eksploatacije resursa. Mauch uvjerljivo pokazuje kako homogenizirajući diskurs o američkom krajoliku prikriva duboke klimatske, ekološke i kulturne razlike među regijama, ali i kako su upravo te razlike generirale različite obrasce gospodarenja, naseljavanja i okolišnog konflikta. Posebnu pažnju posvećuje paradoksu američkog okolišnog pokreta: s jedne strane, Sjedinjene Države postaju model globalne zaštite prirode kroz nacionalne parkove i snažne nevladine organizacije, dok su s druge strane istodobno među najvećim potrošačima resursa i proizvođačima otpada.

Metodološki, knjiga se oslanja na svjesno subjektivnu perspektivu, što autor izričito tematizira u prologu. Putovanje i osobni doživljaj nisu suprotstavljeni znanstvenoj analizi, nego su njezin sastavni dio. Mauch se pritom poziva na tradiciju povijesti okoliša koja inzistira na »terenskom« pristupu i na važnosti neposrednog susreta s krajolikom. Takav postupak omogućuje mu da poveže mikrohistorijske uvide s makroprocesima poput industrijalizacije, urbanizacije, militarizacije prostora ili klimatskih promjena. Iako izbor lokacija ostaje subjektivan, autor ga legitimira argumentom reprezentativnosti i simboličke snage pojedinih mjesta. Posebna vrijednost knjige leži u sposobnosti da okolišne probleme prikaže kao duboko povijesne fenomene. Primjeri poput Love Canala, navodnjavanja u Kaliforniji ili transformacije Floride u turistički »raj« jasno pokazuju kako se dugoročne odluke o korištenju prostora vraćaju u obliku ekoloških i društvenih kriza. Istodobno, autor izbjegava jednostavne moralne sudove te naglašava ambivalentnost američke okolišne povijesti, u kojoj se nada i razočaranje, inovacija i devastacija, često pojavljuju istodobno.

Paradise Blues uspješno spaja znanstvenu erudiciju s esejističkom jasnoćom i narativnom pristupačnošću. Knjiga je namijenjena širokom krugu čitatelja, ali zadržava visoku analitičku razinu, zbog čega je osobito vrijedna za povjesničare okoliša, kulturne povjesničare i istraživače koji se bave odnosom društva i prirode. Ujedno nudi metodološki poticaj za slična istraživanja izvan američkog konteksta, pokazujući kako se okolišna povijest može pisati kao povijest mjesta, kretanja i iskustva, a ne isključivo kao povijest politika i institucija. Primjena Mauchova pristupa na Hrvatsku najproduktivnija je ako se preuzmu tri temeljna elementa njegove metode: organiziranje narativa oko tipičnih mjesta, spajanje putopisa s okolišno-povijesnom analizom, te čitanje krajolika kao arhiva dugog trajanja u kojem su vidljivi tragovi politike, ekonomije i tehnologije. U hrvatskom slučaju to omogućuje pisanje povijesti okoliša koja nije samo institucionalna povijest zaštite prirode ili gospodarenja resursima, nego povijest konkretnih prostora u kojima se prelamaju modernizacija, rat, turizam, infrastruktura i klimatski rizici.

Prvi korak prema tome može biti odabir ograničenog broja lokacija koje su istodobno specifične i analitički reprezentativne, tako da svaka »postaja« funkcioniра kao studija slučaja šireg procesa. Mauch bira Wiseman, Malibu, Memphis, Niagaru, Disney World i Portland jer svaki od tih prostora kondenzira jednu veliku temu američke okolišne povijesti. Analogno tomu, hrvatski bi se primjeri mogli graditi oko lokacija koje nose sličnu »karakterističnu« vrijednost: rijeke i poplavne ravnice kao laboratoriji hidrotehničke modernizacije, krš i obala kao područja turističke transformacije i pritiska na zajednička dobra, industrijski gradovi i postindustrijske zone kao prostori toksikološke i socijalne povijesti, te zaštićena područja kao mjesta gdje se sudaraju konzervacija, lokalne ekonomije i masovni posjeti. Drugi korak je metodološko prevođenje putovanja u istraživački postupak. Kod Maucha kretanje prostorom nije literarni ukras, nego heuristika koja omogućuje uspoređivanje slojeva: što je u krajoliku prirodno, što je tehnološki »ugrađeno«, tko upravlja resursom i kako se legitimira određeni režim korištenja. U Hrvatskoj se to može operacionalizirati tako da se svako poglavlje oslanja na trokut izvora: terensko promatranje i »čitanje« prostora, arhivsku i kartografsku građu (katastri, regulacije, planovi, izvještaji), te diskurzivne izvore (lokalni tisak, turistička propaganda, političke rasprave, memorije). Time se izbjegava zamka upadanja u površno opisivanje, a dobiva mogućnost za kreiranje analitičkog putopisa. Treći korak je uspostavljanje tematskih osi koje se ponavljaju kroz sva poglavlja, kako bi se mozaik mjesta pretvorio u argument o hrvatskoj povijesti okoliša. U hrvatskom slučaju čini se značajno sljedeće: voda i hidrotehnika (regulacije, nasipi, hidroelektrane, kanali, promjene poplavnog režima), energija i industrija (hidroenergija, nafta i plin, termoelektrane, nekadašnji rudnici i njihove sanacije), turizam i litoralizacija (pritisk na obalu, prostorno planiranje, pomorsko dobro, apartmanizacija), šumarstvo i krš (pošumljavanje, požari, erozija, degradacija tla), te zaštita prirode i masovni posjeti (nacionalni parkovi kao ekološki, ali i ekonomski režimi).

Na toj osnovi moguće je složiti hrvatsku verziju »putovanja kroz povijest okoliša«. Primjerice, poglavlje o Savi može povezati povijest regulacija, industrijskih zona i rizika od poplava s urbanom ekspanzijom i politikama upravljanja vodama. Poglavlje o Dravi može otvoriti pitanje hidroenergetskog razvoja, ekoloških posljedica i prekograničnih režima upravljanja vodama. Jadranska obala može se obraditi kroz konflikt između javnog dobra i privatizacijskih praksi, ali i kroz povijest turističke infrastrukture i ranjivosti ekosustava. Istra i Kvarner mogu služiti za analizu odnosa poljoprivrednih krajolika, suše i turizma, dok bi Slavonija mogla biti uporište za teme intenzivne poljoprivrede, prekomjerne upotrebe pesticida, melioracija i promjena bioraznolikosti. Uvođenje jedne postindustrijske lokacije ili ekološkog incidenta (Kaštelanskog zaljeva i sl.) može dati hrvatsku paralelu američkim »toksikološkim« poglavljima. Posebna prednost hrvatskog konteksta, u odnosu na Mauchov američki, jesu snažni lomovi nakon 1945. i 1990-ih. To omogućuje da svaka lokacija ujedno postane studija o promjeni političko-ekonomskih režima i njihovih okolišnih posljedica: socijalistička modernizacija i infrastruktura, rat i okolišni tragovi, tranzicija i novi oblici pritiska (turizam, investicijski urbanizam, privatizacija resursa). U takvom okviru povijest okoliša Hrvatske postaje povijest režima upravljanja prostorom, a ne samo povijest prirode. Na taj način bi se dobio čitljiv tekst koji bi povezivao ekohistoriju, povijest tehnologije, društvenu povijest i povijest upravljanja resursima.

Hrvoje PETRIĆ

Economic- and Ecohistory

Ekonomska i ekohistorija

Journal for Economic History and Environmental History

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Topic / Tema broja

Environmental histories of western
southeastern Europe: historiographical surveys
of Serbia, Kosovo and Metohija, Bosnia and
Herzegovina, Montenegro and Macedonia

*Povijesti okoliša zapadnog dijela jugoistočne Europe:
historiografski pregledi Srbije, Kosova i Metohije, Bosne i
Hercegovine, Crne Gore i Makedonije*

Volume XX / Number 20

Zagreb – Samobor 2024

ISSN 1845-5867

UDK 33 + 9 + 504.3

Publishers / Nakladnici:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Co-publisher / Sunakladnik: Ekohistorijski laboratorij Centra za inovativne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska www.ffzg.unizg.hr; <http://ckhis.ffzg.unizg.hr/>

Editor-in-chief / Glavni i odgovorni urednik:
Hrvoje Petrić

Guest Co-Editor / Gost su-urednik:
Žiga Zwitter

Editorial Staff / Uredništvo:

Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute, Žiga Zwitter

International Editorial Board / Međunarodno uredničko vijeće:

Drago Roksandić – president/predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Sorbonne-Paris, Francuska*), Marija Benić Penava (*Dubrovnik*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Auckland, New Zealand*), Ljiljana Dobrovšak (*Zagreb*), Goran Đurđević (*Beijing/Peking, NR Kina*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordana Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Honolulu, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Matija Zorn (*Ljubljana*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Article's UDC markups / UDK oznake članaka:
Ivica Zvonar

Layout / Prijelom:
Saša Bogadi

Journal directors / Za nakladnike:
Petra Somek, Hrvoje Petrić, Domagoj Tončinić

ISSN 1849-0190 (Online) ISSN 1845-5867 (Tisak)

Print by / Tisak:
Bogadigrafika, Koprivnica 2024.

Mailing addresses / Adresa uredništva:
Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Print partially supported by the City of Koprivnica
Tiskano uz djelomičnu potporu Grada Koprivnice

Cover / Na naslovnici:
The Mratinje dam, photo by I. Laković / *Brana Mratinje, foto I. Laković*

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:
CAB Abstracts
HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA
AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA
JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA
CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland
ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA